הבטחת הקיימות הביטחונית של ישראל

written by ד"ר יצחק קליין | 16.08.2024

א. מבוא: הצורך ב"קיימות בטחונית"**[1]**

בעקבות מתקפת חמאס ב־7 באוקטובר 2023 מצאה ישראל את עצמה נלחמת בשתי חזיתות – בדרום מול חמאס ובצפון מול חזבאללה – כאשר כוחותיה אינם מספיקים לניהול מערכה מכרעת בשתי החזיתות במקביל. בהמשך הלחימה התברר כי לישראל חסרות עתודות של נשק ותחמושת שיאפשרו לה להשלים את הלחימה אפילו בחזית עזה ללא סיוע מתמיד מגורמים חיצוניים, במיוחד מארצות־הברית. חֶסר זה חשף את ישראל ללחצים פוליטיים שמנעו ממנה השגת יעדים אסטרטגיים קריטיים – הן בחזית הדרומית והן בהיערכות לקראת פתיחת מערכה אינטנסיבית יותר בחזית הצפון.

אפשר לכנות מצב זה משבר ב"קיימות הבטחונית" של ישראל. נייר זה עוסק במדיניות, ולא בדיונים תאורטיים, ולכן נסתפק בהגדרה תמציתית של המונח "קיימות בטחונית":[2]

הבטחת זמינותם של האמצעים הנחוצים כדי להשיג את יעדי האסטרטגיה הצבאית הלאומית בכל רגע נתון.

קיימות בטחונית היא מונח יחסי;[3] נכון להיום ספק אם מדינה כלשהי יכולה להתהדר בקיימות בטחונית מוחלטת,[4] אך אפשר לחתור למָרֵב אותה.

קיימות בטחונית מתייחסת הן להחזקת כוחות המספיקים להשגת יעדים אסטרטגיים והן להחזקתם (או ליכולת השגתם בזמן־אמת) של נשק ואמצעי לחימה שיאפשרו לכוחות הללו למלא את תפקידיהם האסטרטגיים. ניתוח מצבת הכוחות הנחוצים לישראל כדי להתמודד עם אתגריה האסטרטגיים יופיע בניירות אחרים של מכון משגב. נייר זה מתמקד במרכיב השני של משבר הקיימות הבטחונית: הוא מנתח את תלותה של ישראל בספקים חיצוניים כפי שהתגלתה במלחמת חרבות־ברזל, ואת הפגיעה ביכולתה להשיג יעדים אסטרטגיים כתוצאה מכך, ומציע אסטרטגיה למירוב הקיימות הבטחונית של ישראל בהיבט של זמינות הנשק ואמצעי הלחימה.

ישראל נשענת על ארצות־הברית להספקת רוב הנשק ואמצעי הלחימה שהיא מייבאת מחו"ל. הן נסיון העבר והן אירועי מלחמת חרבות־ברזל מצביעים על כך שהסתמכות על מקור עיקרי אחד למגוון הנשק והתחמושת הנחוצים לישראל היא מדיניות מפתה אך מסוכנת – היא נוחה בתקופות רגיעה, ובוודאי נוחה מבחינה כלכלית בהתחשב בסיוע הבטחוני האמריקאי, אך פוגעת קשות בקיימות הבטחונית של ישראל ומסכנת את בטחונה בעיתות משבר. כדי לחזק את הקיימות הבטחונית שלה, על ישראל לפעול לצמצום תלותה בארצות־הברית.

נייר זה מתאר את הדרכים שבהן תלות־היתר של ישראל בארצות־הברית פוגעת בקיימות

הבטחונית, אך עיקר הבעיה אינה ארצות־הברית כשלעצמה. התלות האמורה חושפת את ישראל ללחצים פוליטיים הנובעים מהאינטרסים השונים של ישראל וארצות־הברית, אך מידה דומה של תלות בכל מדינה זרה הייתה מובילה בסבירות גבוהה לפגיעה דומה באינטרסים האסטרטגיים של ישראל. יש לזכור כי בשנות החמישים של המאה האחרונה פיתחה ישראל שיתוף־פעולה הדוק בנושאי חימוש ופיתוח נשק אסטרטגי עם הרפובליקה הצרפתית הרביעית, אך תמיכת צרפת בישראל נעלמה עם המעבר לרפובליקה החמישית, אשר נשלטה על־ידי דה־גול ואימצה מדיניות חוץ שונה. חיזוק הקיימות הבטחונית מחייב פיתוח מגוון רחב של מקורות אספקה לנשק ותחמושת. הדבר כולל ייצור עצמי, אך גם פיתוח יחסים דיפלומטיים ויחסי מסחר הדדיים עם מגוון רחב של מדינות יצרניות נשק, באופן שיבטיח המשך הספקה של נשק גם בעיתות משבר.

חלק ב של הנייר מתאר בקצרה את מקורותיו של משבר הקיימות הבטחונית שפקד את ישראל במלחמת חרבות־ברזל. חלק ג מתאר כיצד הממשל האמריקאי מפעיל לחץ על ישראל, ואף מעכב משלוחי נשק קריטיים, באופן שמסכל את השגת מטרות המלחמה. בחלק זה מצוינים גם השורשים הפוליטיים והמדיניים לפגיעה בבטחון ישראל, אשר אינם צפויים לחלוף גם בתום המלחמה. חלק ד מציע מדיניות לטווח הבינוני והארוך (חמש עד עשר שנים) שתגביר במידה משמעותית את הקיימות הבטחונית של ישראל. חלק ה מתייחס למסגרת הכלכלית הנחוצה כדי לממן את הגברת הקיימות הבטחונית. חלק ו מסכם.

המשיכו לקרוא

[1] תודות לפרופ׳ גבי סיבוני, שהציע את המונח.

[2] השימוש במונח כאן הוא במובן שונה מזה של המונח sustainable security כפי שמשתמשים בו, לדוגמה, באתר של ה־Center for American Progress, הדן בתרומה של קיימות בפיתוח ובסביבה ליצירת קהילה עולמית בטוחה יותר. ראו *Sustainable Security 101*, Ctr. Am. Progress (Aug. 6, 2009), https://www.americanprogress.org/article/sustainable-security-101/. נייר זה משתמש במונח בהקשר של יכולתה של ישראל להילחם ולנצח ללא הפרעה אפקטיבית של גורמים שלישיים.

[3] בשנתיים וחצי הראשונות של מלחמת העולם הראשונה נהנתה בריטניה מקיימות ביטחונית מוחלטת כמעט: כלכלתה וחיל הים שלה אפשרו לה להוציא לפועל מאמץ מלחמתי משמעותי, ואף לתמוך בבעלות בריתה. לעומת זאת, בשליש האחרון של המלחמה היא הייתה תלויה במידה הולכת גוברת בסיוע כלכלי וימי של ארצות הברית, אשר למזלה הייתה זמינה לה. ההידרדרות היחסית במעמדה הכלכלי והאסטרטגי של בריטניה במלחמת העולם השנייה הפכה אותה לתלויה לחלוטין בתמיכה אמריקאית. מקרה זה מדגיש נקודה חשובה: קיימות ביטחונית תלויה תמיד בבסיס כלכלי איתן.

[4] המדינות היחידות שיכולות לנסות להתקרב לקיימות ביטחונית מְרבּית הן המעצמות הקונטיננטליות סין וארצות הברית. עם זאת, שתיהן רחוקות כיום מאוד מעצמאות ביטחונית מלאה, והניסיון להשיגה יהיה כרוך במחירים כלכליים וחברתיים כבדים, כך שלא ברור אם החתירה לקיימות כזאת תגדיל את ביטחונן או תפגע בו.